Presidentti Timo Esko 21.4.2016
Korkein oikeus

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017–2020

Lakivaliokunnalle

1. Suunnitelman muiden tuomioistuinten toimintamenoja (momentti 25.10.03) koskevasta osasta ilmenee, että määrärahat jatkavat suunnitelmakaudella voimakasta laskuaan. Kun muiden tuomioistuinten toimintamenoihin on kuluvan vuoden talousarviossa varattu noin 262 miljoonaa euroa, vastaava suunnitelman mukainen luku vuodelle 2017 on 259 miljoonaa, vuodelle 2018 246 miljoonaa, vuodelle 2019 237 miljoonaa ja vuodelle 2020 228 miljoonaa euroa. Vähennystä tästä vuodesta seuraavaan olisi siis 3 miljoonaa euroa, mutta tästä vuodesta vuoteen 2020 noin 34 miljoonaa euroa.

2. Vuoden 2014 lopulla silloinen sisäministeri Räsänen ja silloinen oikeusministeri Henriksson asettivat parlamentaarisen työryhmän, jonka ensisijaisena tehtävänä oli tuottaa eduskunnalle tietoa Suomen sisäisen turvallisuuden sekä oikeudenhoidon strategisista resurssitarpeista seuraavalla kehyskaudella 2016–2019.

3. Työryhmä esitti, että sisäiselle turvallisuudelle ja oikeudenhoidolle on varattava riittävät resurssit ja niitä on kehitettävä voimakkaasti. Työryhmän johtopäätöksissä todettiin, että nykyinen aleneva kehitystaso ei riitä turvaamaan välttämättömiä toimintoja. Tämän vuoksi sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon toimijoille tulee palauttaa vähintään ne määrärahat, jotka vastaavat kehyspäätöksen 2015–2018 yhteydessä tehtyjä kumulatiivisia toimintamenosäästöjä vuosille 2016–2019. Parlamentaarisen työryhmän tarkastelema ajanjakso käsitti siis lähes kokonaisuudessaan sen suunnitelmakauden, josta nytkin on kysymys.

4. Parlamentaarisen työryhmän tarkastelu käsitti sisäisen turvallisuuden alueella esimerkiksi poliisitoimen sekä oikeudenhoidon alueella esimerkiksi tuomioistuinlaitoksen, syyttäjälaitoksen, rikosseuraamuslaitoksen ja ulosottolaitoksen. Valtioneuvoston selonteosta ilmenee muun muassa, että poliisin toiminta-määrärahoja ehdotetaan lisättäväksi 5 miljoonalla eurolla vuonna 2017 ja kehyskauden loppuvuosina 10 miljoonalla eurolla. Rikosseuraamuslaitoksen toimintakyvyn turvaamiseksi ja vankilaverkoston ylläpitoon kohdennetaan lisärahoitusta yhteensä 34,9 miljoonaa euroa vuosina 2017–2020. Ulosotto-laitokselle osoitetaan talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan yhteensä 1,3 miljoonan euron vuotuinen jatkorahoitus vuosille 2017–2019.

5. Selvää on, että parlamentaarisen työryhmän asettamiin tavoitteisiin ei voida päästä, jos jatkorahoitusta ei kohdenneta työryhmän tarkasteleman ketjun kaikkiin osiin. Tärkeä toimija ketjun loppupäässä on oikeuslaitos, ja jos sen kehittäminen laiminlyödään, ei muiden toimijoiden työn tuloksia voida varmistaa. Oikeuslaitoksen vastuualue on lakisidonnainen, ja nykyään aikaisempaa enemmän myös perus- ja ihmisoikeussidonnainen. Resurssien aikaisempaa tehokkaampaan käyttämiseen tarvittavat uudistukset edellyttävät usein uutta lainsäädäntöä, ja muutoksia voidaan tehdä vain perus- ja ihmisoikeuksien sallimissa rajoissa. Tämän vuoksi oikeuslaitoksen kehittämiseen on paneuduttava huolella.

6. Kun tarkastellaan vuodet 2013–2025 kattavaan oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisältyvien toimenpiteiden luetteloa, ei taloudellisesti merkittäviä uudistuksia säästöjen saamiseksi ole enää juuri löydettävissä.

   Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että toimintaa sopeutetaan tiukentuvaan talouteen hallitusohjelmassa päätetyillä säästötoimenpiteillä ja ulosottotoimen rakenneuudistuksella sekä hallinnonalan tietojärjestelmiä kehittämällä ja muilla oikeudenhoidon uudistamisohjelman toimenpiteillä. Suunnitelmasta ilmenevät säästötoimet ovat paljolti juustohöyläperiaatteen mukaisia: toimintamenojen tuottavuussäästö ja muut toimintamenosäästöt sekä palkkaliukumasäästöt.

7. Uudistamisohjelmaan perustuvan käräjäoikeusuudistuksen käynnistäminen merkitsee sitä, että Suomeen tulee varsinkin maan alueelliseen laajuuteen nähden Pohjoismaiden vähiten kattava alioikeusverkosto.

   Ratkaisua tehtäessä korostettiin oikeusapupalvelujen ja digitalisoitujen toimintatapojen kehittämisen tarpeellisuutta. Varsinkin viimeksi mainitulla alueella on kohdattu vastoinkäymisiä toisensa jälkeen. Videopalvelut pitäisi saattaa kokonaan toiselle tasolle kuin ne nykyään ovat. Tuomioistuinpalvelujen saatavuus on ehdottomasti turvattava.

   Aikaisemmista uudistushankkeista on summaaristen rikosprosessien kehittäminen edelleen toteuttamatta, eivätkä siitä saatavat säästöt tulisi olemaan ennakoitujen suuruisia.

8. Käräjäoikeusuudistuksen lisäksi vireillä on muitakin merkittäviä ja tärkeitä uudistuksia, jotka ainakin alkuvaiheessa vaativat rahallisia panostuksia tai runsaasti tuomarityövuosia. Tällaisia uudistuksia ovat tuomioistuinten keskushallinto ja tuomarikoulutus. Niitten toteuttaminen ei saa kaatua resurssien puutteeseen.

   Suunniteltu tuomarikoulutusjärjestelmä rakentuu paljolti eri tuomioistuimissa, mutta varsinkin hovioikeuksissa tehtävään kehittämistyöhön. Siihen kuuluu koulutuksen suunnittelua, toteuttamista ja tutor-toimintaa. Tuomareilla tulee olla aikaa tähänkin työhön. Vain hyvin koulutetulla tuomarikunnalla voidaan saavuttaa ne tavoitteet, joita tuomioistuimille on asetettu.

9. Näyttää siltä, että yleisistä tuomioistuimista erityisesti hovioikeudet ovat säästötoimien ankarimmassa kurimuksessa siitä huolimatta, että vastuu suunnitellusta tuomarikoulutuksesta on paljolti niitten vastuulla. Kokemukset laajennetusta jatkokäsittelylupa-järjestelmästä ovat vielä puutteellisia, mutta säästöt tuskin ovat suunniteltujen mukaisia. Korkeimman oikeuden kannalta on huomattava, että viime vuosina on valituslupa-asioista ainakin 10 prosenttia kohdistunut jatkokäsittelyluparatkaisuihin.

10. Korkeimman oikeuden osalta ei näytä olevan muuta keinoa toiminnan tehostamiseen kuin kokoonpanojen toimivaltasäännösten kehittäminen tavalla, jota oikeusministeriölle juuri lähetetyssä lausunnossa on esitetty. Keventämällä eräiden muiden asioiden kokoonpanoja voidaan voimavaroja siirtää korkeimman oikeuden keskeisimpään tehtävään, ennakkopäätösten antamiseen. Lainsäädäntötoimiin on ryhdyttävä mahdollisimman pian.

11. Se kehitys, mikä viime aikoina on tapahtunut turvapaikanhakijoiden ennakoimattomassa kasvussa, on johtanut tuomioistuinten rahoituksen pääpainon siirtymiseen hallintotuomioistuimiin. Ymmärrän tehdyt rahoituspäätökset akuutin ruuhkan purkamiseen tarvittavina väliaikaisina toimina, mutta pitemmällä tähtäimellä on turvattava yleisten tuomioistuinten kehittämiseen tarvittava kasvava rahoitus.

Timo Esko